

FÉLREÉRTÉS . . .

SAFFER PÁL

Az alantasok rendszerint kiválóan ismerik és jellemzik a főnöküket. Az irodák világában ez úgy hozzá tartozik az életben maradás és felszínen maradás művészetéhez, mint az őserdőben a vadak szokásainak ismerete. Ezért a csúfnevek, amelyekkel az alantasok a főnököt egymás között illetik, rendszerint igen találóak, néha durvák és többnyire szellemesek.

Boross Károly felvásárlási osztályfőnök esetében a „Halszemű Iván” meglehetősen durva elnevezése két jól megfigyelt tulajdonságot fejezett ki:

Halszeműnek azért nevezték, mert szüntelenül faarccal járt-kelt, s ha valakivel mégis beszélni kényszerült, annak vagy a kabátgombjára meredt, vagy elnézett a füle mellett valahova a háta mögé. Volt, aki ezt nem bírta. A gyengébb idegzetűek igazgatták, ki-be gombolták a kabátjukat előtte, vagy éppenséggel megfordultak, hogy megnézzék, mit lát Károly a hátuk mögött. A név másik része Rettenetes Iván orosz cár emlékét idézte. A hivatalnokok úgy képzeltek, hogy csak az tudta így hajszozni az embereit.

A jellemzés jó volt. Csak az tévedett, aki esetleg úgy hitte, hogy Károly rosszindulatból vagy tudatos gonoszkodásból viselkedik így. Nem. Annyi volt az egész, hogy szerinte a munkás vagy a hivatalnok egyetlen érdemleges tulajdonsága az, hogy munkás vagy hivatalnok; megkapja a parancsot, jól vagy rosszul teljesíti, kettőkor leállítja a gépét, vagy becsukja a fiókját, veszi a kabátját, és elmegy, reggel pedig ugyanezt a folyamatot megcsinálja fordított sorrendben. Hogy az említett két időpont között mi történik vele, azon Iván nemigen gondolkozott. Ha valaki ilyesmit kérdezett volna tőle, bizonyára igen zavarosan dadogott volna valamit arról, hogy az alantas eszik, iszik, alszik, de a gyakorlatban ezt nem nagyon tudta volna elképzelni. Nem is próbálta. Teljesen közömbösek voltak neki.

Míndezen ellenére tévedés lenne azt gondolni, hogy Halszemű Iván valami politikailag tájékozatlan ember, vagy esetleg a múlt rezsimből itt felejtett hivatalnok-múmia lett volna. A háború alatt segítette a mozgalmat, és az állásfoglalásával csak akkor jutott zsákutcába, amikor a mindennapi életben kellett alkalmaznia. Mert ebben, a gyakorlati világban ő szinte gyerekkorától kezdve csak két elvet ismert: a parancsot és az engedelmességet. E nélkül nem tudta elképzelni a világot. Még azt sem, amelyben állítólag a munkások fognak uralkodni.

Mindene volt a rend, és ennek nevében egy kicsit le is nézte az alantásait. Nem tartotta őket ugyanis többre érdemesnek, mint amennyit elértek az életben, és nem tudta őket másképp elképzelni, mint az íróasztal fölé görnyedve.

Persze, Iván nem volt tudatában a fogyatékoságainak, és bizonyára roppant csodálkozott volna, ha a magyarázattal együtt a fülébe jut a csúfneve. Hogy mennyire nem volt abba a világba való, amelyben élt, az abból is látszik, hogy nem tűnt fel neki, mennyire különbözik az ő hivatala a többitől. Amott mindent zászlócskákkal, túlórázva rohammunkában végeztek, nála pedig ünnepség nélkül, egyszerűen munkaidőben kellett mindent elvégezni. A munka szerinte arra való, hogy elvégezzék, és kész. Nem tudta, hogy emiatt az ő hivatala a kimutatásokban mint a város legrosszabb munkaközössége szerepelt. Nem volt egyetlen rohammunkása se.

Munka pedig volt abban az időben a felvásárlási hivatalban. Napról napra több, váratlanabb, értelmetlenebb és feleslegesebb. A felettes hatóságoknál valaki mintha szünet nélkül azon törte volna a fejét, hogy miként keseríthetné meg az alantások életét. Egyazon adatokat néha háromszor is el kellett készíteni különböző feldolgozásban, és ha valaki a dolgokat letről szemlélte, az a szent meggyőződése támadt, hogy azok, ott fenn nem érkezhettek még el sem olvasni azt a rengeteg tanulmányt és kimutatást, ami parancsukra alulról a szó szoros értelmében mázsaszámra érkezett.

Magá Iván — és ez talán javára írható — ilyen gondolatokkal sohasem foglalkozott. A munkatársaira és alantásaira vonatkozó elveit önmagára is alkalmazta, és ezért a délután és az este gyakran találta bent a hivatalában, aktákba mélyedve, amelyek nem tűrtek halasztást.

*

Ezen a délutánon is így ült bent. Késő őszt volt már, hideg, nyirkos idő, a szél az utolsó leveleket tépdeste a fákról, de Iván nem erről tudta, hogy ősz van, hanem arról, hogy a kukoricát már betakarították, és készültek a beszolgáltatási ívek.

Veszélyes volt így bent ülni délután. Odafent a minisztériumban is akadt néhány ilyen iratokon kotló délutáni madár, s olykor, ha valami eszükbe jutott, nem átalították próbaként felhívni a vidéki hivatalokat. Ha azután ott valaki történetesen felvette a kagylót, azt nem engedték ki a karmaik közül. Mivel ezeknek a minisztériumi tintanyalóknak mindegyike állandóan abban a rózsaszín révületben élt, hogy az, amit ő csinál, korszakalkotóan fontos, hogy attól függ a forradalom és a haza üdve, parancsaik dramatikus hangban és sürgősségben mindig felértek egy kisebbfajta mozgósítással vagy légiriadóval, és az áldozat, aki a telefonon volt, kapkodhatta a fejét.

Most, amikor megcsendült a telefon, Iván egy pillanatig várt, mintha azon gondolkozott volna, hogy szabad-e neki nem felvenni a kagylót, de azután győzött benne a hivatástudat.

Alighogy a hang recsegni kezdett a kagylóban, egy-két igent mondott csak, azután ceruzát, papírt rántott maga elé, és jegyezni kezdett, félhangon ismételve a hallottakat:

A háztartások száma, kategóriák és földterület szerint, átlagos hoza-

mok. Egyenkénti hozamok. Családtagok száma. Ebből földműves, alkalmozott, családtagok életkora, jószágállomány, külön: baromfi, sertés, ló és szarvasmarha, mennyi beszolgáltatása volt tavaly, mennyi az idei kivetés... Mindezt legkésőbb reggelig... Igen, meglesz...

Már letette a kagylót, amikor felemlített benne a felismerés, hogy képtelenségre vállalkozott. Ezt nem lehet reggelig elkészíteni, ezt meg kellett volna mondani. De már késő volt.

Gondolkozni kezdett. Hála a hivatala pedantériájának, a kartotékban megvoltak mindezek az adatok, de nem volt, aki összeszedje, rendszerezze őket. Legalább hat embernek kellene órák hosszat dolgozni rajta, hogy ez elkészüljön. Az irodában pedig rajta kívül senki sem volt. Össze kellene valahogy csődíteni az embereket.

Kiment az előszobába, hogy majd szól az ügyeletes irodaszolgának, de nem találta. Csak a takarítónő dörgölte, csapkodta valami ronggyal az asztalok tetejét. Ez portörlésnek számított.

— Hol van a Kovács? — kérdezte Iván az asszonyt. Az abbahagyta a csapkodást, és rábámult. Új lehetett, és még nem ismerte Ivánt, hát nem is félt tőle.

— Elment — mondta röviden, és ezzel részéről úgy látszik befejezteknek tekintette az ügyet, de Iván ráförmedt:

— Hova ment? Ki engedte el?

— Tudom is én. Elment téglát hordani. Rohammunkára. Mondta, hogy ezt mondjam meg, ha valaki kérdezi.

— Menjen, és azonnal hívja ide — sziszegte Iván elfehéredve, de az asszony csak vállat vont.

— Hova mennék, mikor azt se tudom, hogy hol van. Meg aztán nekem még tíz irodám van itt, azt ki csinálja meg?

Valahol, talán ennél a kijelentésnél kezdődött az egész.

Iván egy pillanatig nem jutott lélegzethez. Nem emlékezett, hogy a személyzet közül valaki is így mert volna beszélni vele. Most ő bámult az asszonyra, de még mielőtt bármi más válasz eszébe jutott volna és valami dühkitöréssel züllesztette volna a tekintélyét, rájött, hogy semmi értelme, hogy lényegében tehetetlen és magának kell cselekednie.

Visszament hát az irodájába, és elővette a hivatalnokok jegyzékét. Odakint az asszony ismét csapkodni kezdett a ronggyal, és közben valami nótát dudorászott.

Iván kereste a listán, hogy ki lakik legközelebb. Valamennyien messze laktak, majdnem a külvárosban, azon a tájon, ahol már családi házak váltották fel a bérkaszárnnyakat. Végül úgy találta, hogy Fekete lakik legközelebb. Vette a kabátját, kalapját, az előszobában még egy lesújtó pillantást vetett a takarítónőre, aki ezt is közömbösen vette tudomásul, kimenet az ajtót is be akarta vágni maga mögött, de meggondolta magát, és ehelyett inkább visszaszólt:

— Ha valaki keresne, egy fél óra múlva visszajövök.

— Mhm! — mondta a takarítónő. Iván nem tudta bizonyosan, hogy igent jelent-e ez a válasz vagy nemet, de nem akart megkockáztatni egy másik beszélgetést, ezért szépen csendesen kiment.

Az utca hideg szele egy kicsit lehűtötte, de ugyanakkor fokozta a rossz érzését, amely valami kiszolgáltatottsághoz volt hasonló.

Olyan, mintha nem tudna többé parancsolni önmagának sem.

A vidék, amerre Fekete lakott, kis kertes házacskákból állott. Közvetlenül a háború előtt épült, és némelyik utcában még szám sem volt a házakon. A városi hivataloknak az utóbbi években más dolguk volt. Nem értek rá házakat számozni. Így volt Feketéék utcájában is. Járókelővel nem találkozott, így Iván az árokparton játszadozó gyerekektől érdeklődött, hogy hol lakik Fekete István.

A gyerekek előbb bambán néztek rá, a vállukat vonogatták, azután az egyik odaszólt a többinek:

— Biztos a Rigo szomszédját keresi. Azt szokták Fekete úrnak szólítani, amikor sok a beadás.

— Hallgass mán, te hülye — szólt rá a másik, szemmel láthatóan idősebb gyerek, de már nem volt visszakozás, hát megmutatták a házat:

— Amott a saroktól errefelé a harmadik. Rózsák vannak a ház előtt a kertben.

Iván elindult, de a rossz bizonytalanság érzése egyre növekedett benne. Ismeretlen vidéken járt, ahol mindennek más volt a helye és értéke, mint a megszokott világban. Lám, „Fekete úr”. Ő csak egyszerűen úgy ismerte mint Fekete, és azt hitte, hogy ebben minden benne van, ami az alázatos, törekeny emberkére vonatkozott. Pedig hát... Mit is mondott az a gyerek? ... „Amikor sok a beadás” ... Mintha Fekete azon változtathatna is valamit. De ki tudja. Az is lehet, hogy tud változtatni, ébredt Ivánban a gyanú. Elvégre, egy-két apró elírást a listákon senki sem vesz észre. Lehet azonban, hogy nem is kellett változtatni rajtuk. Az embereknek sokszor az is elég, ha valaki ott dolgozik a fontos hivatalban... elég a reménységhez vagy a gyűlölethez... Mind a kettőnek lehet egy és ugyanaz a kifejezése: „Fekete úr”!

A házból, a kutyaugatásra egy középkorú, még szép arcú, pongyolás asszony jött elő.

— Fekete urat keresem — mondta Iván. — Itt lakik?

— Itt — felelte az asszony, és végigmérte a jövevényt. — Mi tetszik?

Furcsa volt a helyzet. Ivánon átvillant a gondolat, hogy így valahogy érezheti magát az álruhás király, de ezt a gondolatot gyorsan elhessegette, nem azért, mintha nem talált volna hasonlóságot a helyzetek között, hanem azért, mert a király fogalmával nem tudott mit kezdeni. Megkísérelte azonban tartani a szintet.

— Beszélnem kell vele — mondta, és az asszony keblén ékeskedő díszgombra meredt. Szemének ez a megszokott alapállása egy pillanatra mintha visszaadta volna biztonságát, de az asszony nem sokáig hagyta ilyen irányban tévelyegni.

— Sajnálom — tárta szét a kezét —, nem lehet!

— Elment talán valahova? — kérdezte Iván, készen arra, hogy utána menjen akár a világ végére is, mert volt benne valami irtózatosságot, amely nem engedte, hogy ha valamibe belekezdett, azt abba hagyja.

— Nem ment el sehova — mondta meghökkenve az asszony —, hova ment volna!? Alszik.

Iván csuklott egyet.

— Alszik?

— Alszik.

— Én a hivatalából vagyok — bökte ki Iván a mentőnek tűnő mondatot, de az asszony közömbös maradt.

— Úgy egy fél óra múlva tessék visszajönni, addigra felkel — mondta, és be akarta csukni a kaput. Iván elhatározta, hogy kijátssza az utolsó útkártyáját, de közben — életében először — úgy érezte, mintha lopna, vagy a hivatali hatalmával élne vissza.

— Én a főnöke vagyok. Sürgős munka van, és azonnal be kell jönnie az irodába.

— Főnök vagy nem főnök — mondta az asszony —, nem keltem fel. Ez a délutáni pihenés az egyetlen fényűzés, amit megenged magának. Tessék megmondani, hogy mikorra menjen be. Ha felkel, majd átadom neki az üzenetet, és aztán ő csinálja, ahogy akarja.

Iván csak állt, nézett az asszonyra, és nem akart hinni a fülének. Még az is megfordult a fejében, hogy ma talán valami különös nap van, hogy valami nagy, komoly dolog történhetett, amiről ő nem tud, és ezért mernek ellentmondani neki. A háború előtt még előfordult, hogy valaki, akinek más jövedelme is volt, pökhendien viselkedett a munkaadójával. De most, a háború után, hogy valaki, vagy annak a családtagja, szembe mert volna szállni a kifejezett feljebbvalói parancssal, hogy a saját személyes érdekét és kényelmét nyíltan a közösség érdekei fölé merje emelni — ilyent még nem hallott.

— És ki tudja, hogyan végződött volna az egész, ha közben ki nem nyílik a lakásajtó és meg nem jelenik benne pizzamakabátban kócosan és álmosan Fekete István.

— Mi van, Erzszi? Engem keres valaki? — kérdezte, mert nem láthatta a félig nyitott kapun kívül álló Ivánt.

— Az irodából keresnek — válaszolt az asszony. — Mondtam, hogy még alszol.

— Nem tudom, ma valahogy nem tudtam rendesen aludni. Valami nincs velem rendben az utóbbi időben — morogta Fekete, és közben lecsoszogott a kapuig. — Hadd lám, ki keres?

Amikor a kapun kívül megpillantotta Ivánt, egy pillanatra meghökkenet, de azután szélesen elmosolyodott.

— Á, a főnök elvtárs! Tessék bejönni. Még úgysem volt soha mi nálunk.

Iván ellenkezni akart. Azt akarta mondani, hogy most nem látogatóba jött, mert azt egyenesen elképzelhetetlennek tartotta, hogy vizitelgessen az alantasainál, de a meghívás olyan természetes és magától értetődő volt, és ami a legkülönösebb, Fekete ezt olyan hangon mondta, ahogyan egyenrangú beszél egy másik hozzá hasonlóval. Iván érezte, hogy ezt a meghívást csak sértés árán lehet visszautasítani, és ezért befordult a kapun.

— A feleségem — mondta Fekete, és Iván kezét fogott az asszonnyal, akinek szigorú arca közben megenyhült.

— Boross — mondta ő, és körülnézett a kertben.

— A feleségem műve — magyarázott Fekete, Iván pillantását követve —, csak most már ősz van, és megkopott. Nemsokára be kell majd takarni a rózsafákat.

— Szép lehet nyáron — bókkolt Iván, de hangja üresen, hidegen csengett. Még annyi fáradságot sem vett magának, hogy közben az asszony felé forduljon és a szemébe mondja a kényszerű udvariasságot.

— Szép — mondta Fekete —, de ne álljunk itt. Tessék bejönni. Megiszunk egy kávé, közben én is rendbe szedem magam, és beszélgethetünk.

Az ízlésesen berendezett előszobában lerakta a kabátját, kalapját, azután bevezették a nappaliba. Fekete elment mosakodni, öltözködni, az asszony pedig, bocsánatot kérve, hogy egypár percre egyedül hagyja, kiment a konyhába megfőzni a kávé.

Hogy egyedül maradt, Iván érdeklődve nézett körül a szobában. A padlón hatalmas puha szőnyeg terpeszkedett, a heverőn és a karosszékeken frissen vasalt virágos vászonhuzat tarkállott, az ablaknál kovácsolt vas állványon cserepes virágok, a falakon festmények és reprodukciók, a komódon pedig egy fiatal fiú és egy lány bekeretezett fotográfiája. Az egész szoba valami különös melegséget sugárzott, ami megdöbbenetett. Volt benne valami csendes öntudat és méltóság. Előbb azon gondolkodott, hogy nem így képzelte el a hivatalnokai otthonát, de amikor feltette magának a kérdést, hogy hogyan képzelte el, nem tudott válaszolni. Rájött, hogy sehogy sem.

Nem is tudta, nem is akarta ezeket az embereket másképp elképzelni, mint ahogy az irodában látta őket, és ezért most valami szorongás fogta el.

Az asszony jött be, és egy tálcaán hozta a gőzölgő kávé. Valahogy egészen más volt, mint az előbb. Arcáról teljesen eltűnt a szigor, kedves volt, és mosolygott.

— Kávé tekintetében kivételes helyzetben vagyunk — mondta, miközben a tálcat az asztalra tette. — Az uram fivére kint él Dél-Amerikában, és majdnem minden hónapban kapunk tőle csomagot. Legjobban a kávénak örülünk, mert mind a ketten nagyon szeretjük. Már a gyerekek is rákaptak, pedig azt hiszem, hogy a fiatal szervezetnek nem tesz jót. De hát tudja már, hogy van, hiába beszél nekik az ember. Magának van családja?

— Van egy kislányom — mondta Iván, és úgy figyelte saját hazudó önmagát, mint egy idegent. Ismét úgy érezte, hogy ismeretlen, idegen világban jár.

— Az a szerencsénk — folytatta az asszony —, hogy egyébként komoly, szófogadó gyerekek. Szeretnek bennünket. Az apjukat istenítik. De hát különös is lenne, ha nem ilyenek lennének. Amióta megszülettek, egyebet sem kaptak, egyebet sem láttak ebben a házban, csak szeretetet.

— Ez a legfontosabb — mondta Iván, és közben megpróbálta maga elé képzelní Feketét isteni minőségében, de rosszul sikerült. Ettől még nyugtalanabb lett. — Nagyok már a gyerekeik?

— Nagyok — bólintott az asszony. — A fiú a fővárosban van. Egyetemre jár. Gépészmérnök lesz belőle, ha igaz. A lány az idén fog érettségizni. Nem tudom, abból mi lesz. Semmi más nem érdeklí, csak a politika. Már is valami megmondható ott az ifjúságnál. Az apja meg csak buzdítja. Egyre azt mondogatja neki, hogy még miniszterelnök is lehet belőle.

Nevetett.

— Szép képek — mondta Itván a falakra nézve, de közben alig látta őket, csak azt érezte, hogy mindenhova, a bőre alá, a csontjaiba behúzódik valami dermesztő hideg, mint amikor az ember valami kérlelhetetlenül közeledő, de még ismeretlen veszélyt sejt.

— Reprodukciók — vette át a szót az asszony —, annak a kettőnek a kivételével. Azokat én festettem. Érettségi után felvettek a képzőmű-

vészeti akadémiára. Azt mondták, hogy nem is voltam tehetségtelen, de azután, tudja már, hogy van ez a nőknél. Férjhez mentem, jött a gyerekek, és úgy gondoltam, hogy az otthonom, a családom fontosabb, mint a művészet. És azt hiszem, nem is tévedtem...

— Persze — mondta Iván. Érezte, hogy még valamit kellene mondania, de nem tudta, hogy mit. A munkára akart gondolni, a telefonos parancsra, de legnagyobb csodálkozására az most valami távoli, szinte irreális dolognak tűnt. Az asszony azonban úgy látszik nem is várt tőle valami különösen épületes választ, mert hirtelen hátrafordult a székén, arra, amerre feltehetően a mosdó vagy a fürdőszoba volt, és kikiáltott:

— Pista, siess, ne cicomázd magad annyit, mert egészen elhúl a kávé.

— Máris megyek — hangzott az ajtó mögül, és a következő pillanatban frissen borotválkozva megjelent Fekete — házikabáthban és pucásban.

Iván meghökkent, de azután eszébe jutott, hogy Feketének még tulajdonképpen nem mondta el a jövelele célját. Ő még mindig azt hiszi talán, hogy egyszerűen látogatóba jött, ezt úgy látszik egészen természetesnek veszi, és még mindig nem kérdezett semmit. Iván mindezt újból roppant különösnek találta, annyira, hogy gyanakodni kezdett: hátha Fekete tulajdonképpen valamiféle játékot űz vele. Ezért ismét dagadni kezdett benne az indulat és a szándék, hogy félbeszakítsa ezt az idillt, de Feketéék nem hagyták annyi ideig egyedül a gondolataival, hogy a szavak megérhessenek benne. Az asszony betöltötte a kávé, amely valóban olyan erős és illatos volt, amilyenre Iván alig emlékezett, elébe tette a cukortartót, és megkérte, hogy kedve szerint édesítse a kávé, szorgoskodott, tett-vett körülötte, és ebben a légkörben igazán nem lehetett kellemetlen dolgokról beszélni, még kevésbé kellemetlenkedni vagy parancsolgatni. Iván egészen kétségbeesett. Azután Fekete szólalt meg:

— Jól jön magának is egy kis pihenő. Jól tette, hogy kilátogatott hozzánk. Itt nem úgy van, mint bent, a belvárosban. Csend van, tiszta a levegő. Különösen tavasszal szép, amikor a gyümölcsfák virágoznak. Jöjjön el egyszer a családjával. Szívesen látjuk.

Iván hallgatta a szavakat, észrevette, hogy Fekete még véletlenül sem szólította egyszer sem főnöknek, és abban, amit mondott, hiába keresett valami megalázkodást vagy hízelgést. Az úgy hangzott, egyszerűen, ahogy ember embernek mondja, és benne volt az is, hogy, ha tetszik, jössz, ha nem tetszik, maradsz — a te bajod.

A főnök szóba belekapaszkodott. Igen, most már tudta, hogy ez a nyitja mindennek. Itt nem ő a főnök, nem ő a fontos, hanem Fekete. Itt ő parancsol, és miatta történik, ami történik. Egyszeriben kicsinynek, jelentéktelenségnek érezte magát, ez a cingár emberke pedig mintha egyre nőtt volna, egészen a mennyezetig. Ezért már egészen természetesen vette, amikor amaz bizalmasan megkérdezte:

— Odabent mi újság? Történt valami délután?

— Történt — mondta Iván —, telefonáltak a minisztériumból. Kijelentéseket kérnek.

— Ezért nem jó délután is bemenni — mondta Fekete. — A minisztériumban rengeteg az olyan, akit vidékről rángattak be. Ők a fővárosban, a családjuk meg vidéken. Olyanok, mint a kivert kutya. Nem tudnak önmagukkal mit kezdeni, hát délután is bemennek az irodába, és unalmukban telefonálnak. Milyen adatokat kérnek most?

Iván, mint egy kisdíák, elsorolta, hogy mit diktált a hang a telefonkagylóból.

— Határidő? — kérdezte hivatalos hangon Fekete.

— Holnap reggel.

— Sejtettem — dörmögte bajusza alá a másik, de egy szóval sem ajánlotta, hogy bemegy és elkészíti a kimutatást. Ellenkezőleg. Kényelmesen hátradőlt a székén, az asztalon levő dobozból szivart vett elő, és rágyújtott. Csak azután szólalt meg.

— Tudom, hogy nem szivarozik, de ha van kedve, ezt esetleg megpróbálhatná. Brazil. A fivérem lát el vele, aki kint van Dél-Amerikában. Minden hónapban küld csomagot, pedig már írtuk neki, hogy nem kell. Sehogy sem akarja elhinni, hogy nem fenyeget bennünket éhhalál.

— Persze, nem tudják — mondta szórakozottan Iván, nem nyúlt a szivarhoz, és magában azon gondolkozott, hogy most mitévő legyen. Ezek után szó sem lehetett arról, hogy megparancsolja Feketének, hogy járja be a várost, és hívja össze a hivatalnoktársait a késő éjszakába nyúló munkára. Nemcsak abban volt biztos, hogy Fekete valami módon megtagadná a parancs végrehajtását, de abban is, hogy ő ezt a parancsot nem tudná most kimondani. Így azután a további tartózkodása is felesleges volt. Megrohanta ismét a vállalt munka gondja.

— Én akkor megyek — mondta, és szedelőzködni kezdett.

— Ne menjen még. Nemsokára hazajön a kislányunk az iskolából — mondta az asszony. — Akkor mindjárt vidám lesz minden. Ha hazajön, az olyan, mintha kisütne a nap.

— Sajnálom — mondta szárazon Iván. — Be kell mennem még az irodába. Dolgom van még.

— Hát jó, ha dolga van, nem akarjuk tartóztatni — mondta Fekete, és felállt —, de mindig szívesen látjuk.

Amíg Iván vette a kabátját, az asszony kiment a konyhába, és egy kis csomaggal jött vissza:

— Ha nem sértjük meg vele ... egy kis kávé! Mostanában nehezen lehet hozzájutni, nekünk meg annyi van belőle, hogy nem tudjuk, mit kezdjünk vele. Kereskedni nem akarunk, hát így osztogatjuk a barátainknak ...

Na tessék, már a barátjuknak is kineveztek, gondolta Iván, és szabadkozni próbált, de az asszony a kabátja zsebébe csúsztatta a csomagot, mint az iskolába induló gyerekek az uzsonnát. Nagy gyakorlata lehetett benne.

— Ne is ellenkezzen — mondta Fekete, és mosolygott —, amit ő elhatároz, annak úgy kell lenni.

Elindultak. Már kint voltak a kapuban, az asszonytól már el is búcsúzott, amikor Fekete úgy mellékesen megjegyezte:

— Azt hiszem, felesleges lenne most bemennem. Abból a kimutatásból, amit ma kértek, ne csináljon magának gondot. Bízsa csak rám. Négy nappal ezelőtt küldtük majdnem ugyanezeket az adatokat a statisztikai hivatalnak. Reggel lemásoljuk, beírjuk, ami hiányzik, a küldönc elviszi, és minden rendben lesz.

Iván úgy nézett rá, mintha kísértetet látna. Most végleg nem tudta hova tenni Feketét. Nem hitte, de valahogy nem is tudta a gyanút elűzni, hogy ez az ember itt tulajdonképpen komédiázott vele.

Elgondolkozva ballagott a város felé. Alkonyodott már, és az árokparton megfogyatkoztak a gyerekek, de Ivánnak így is az volt az ér-

zése, hogy sokan vannak, mert nagy, tágra nyílt szemekkel bámulták őt. Ő pedig ment, és azon gondolkozott, hogy miért is hazudta hirtele- nében azt, hogy van egy kislánya. Muszáj volt, morogta, mert arra gon- dolt, hogy a tizenkét ember közül, akiknek ő többnyire csak az író- asztal fölé görnyedő hátát látta, tíznek bizonyosan van már mérnök fia vagy napsugár lánya.

És holnap ott lesznek mind a tizenketten, akiknek az igazi arcát ő még tulajdonképpen nem látta.

Az utcasarkon megállt, és azon gondolkozott, hogy hova menjen. A zsebében sütött a kávé csomag. Mit csináljon vele? Nincs hol meg- főzni, nincs mivel megdarálni. Először jutott eszébe, hogy hideg van és sötét van a hónapos szobájában. Lassan elindult a belváros felé. A portástól elkérte a kulcsot, és felment az irodába. Meggyújtotta a lámpát. Leült az asztalához, és elővette a kimutatásokat. Dolgozni akart, de nem tudott. Nézte a számoszlopokat, és az volt az érzése, hogy azok, mint valami élőlények, visszabámulnak rá. Azután gúnyo- sak lettek, mindegyik számoszlop egy-egy emberré változott. Az egyik ernyős lámpa alatt újságot olvasott, a másik éppen vacsorázott, és a szalvétával intett neki, a harmadik egy nőt ölelgetett, és annak válla fölött rákacsintott, a negyedik poharat emelt, mintha felköszöntené, de valamennyien az egyik kezükben vastag papírköteget tartottak, egyensúlyozva vele, mint a súlyemelő vagy súlydobó. A papírkötegen az állt, hogy „kimutatás”, és az újságolvasó, a vacsorázó, a csókolózó, mindegyik feléje, neki dobta a saját köteget. Hullottak a papírcsoma- gok az asztalra, sohasem fogytak ki a dobálók kezéből, és azzal fenye- gették, hogy eltemetik. Ő tiltakozni akart, hogy nem bírja tovább, de akkor megcsörrent a telefon, és a minisztériumból követelték, hogy azonnal készítsen kimutatást az emberei boldogságáról, a következő rovatokkal: hány boldog család van, miért boldogok, mióta boldogok, meddig akarnak boldogok lenni, fizetnek-e adót a boldogság után, és mit csinálnak a boldogság-felesleggel. Ki, mikor milyen iktatószámmal hagyta jóvá a boldogságukat. Azt akarta válaszolni, hogy ez nem az ő ügyköre, de nem lehetett, mert már csörgött a másik telefon, és a másik minisztérium sürgős kimutatást követelt az albéletti és a hó- napos szobákról, pontos adatokat arról, hogy mennyi a lakbér, mennyi bennük a sötétség, mennyi a penész, és mennyi a magány. Akkor meg- látta Feketét és a többieket. Valamennyien házikabátban voltak, és szivar füstölgött a szájukban. Lassan közeledtek feléje, és a szájuk szögletében gúnyos mosoly rángott. Nem bírta tovább. Eloltotta a lám- pát, de akkor is látta őket. Felkapta a kabátját, és hajadonfóvel kiro- hant az irodából. A városháza régi folyosóin a kőpadló kísértetiesen kongott futó léptei nyomán. Nem kapott levegőt. Fuldokolni kezdett, azután valami léghuzatot érzett. Valahol nyitva volt egy ablak. Elindult arrafelé...

Reggel találták meg a fűtők, amikor munkára jöttek. Széttárt karok- kal feküdt a belső udvar kövezetén. A szája nyitva volt, mintha kiáltani akart volna, vagy talán inni a fölötte magasodó égből. Ehelyett csöp- penként hullott bele a szemerkélő őszi eső.

A kabátja zsebében, és ez volt a legkülönösebb, egy papírba csoma- golva, frissen pörkölt, illatos szemeskávét találtak.